

De Cannabisshow

Een preventieve peer-educationmethode op het podium

Nadia van der Spek, Gjalte-Jorn Ygram Peters, Judith Noijen en
Jaap Jamin *

In 2002 ontwikkelde Jellinek Preventie een peer-educationmethode om in te spelen op de groeiende trend van (riskant) cannabisgebruik onder allochtone jongeren. De interventie heet Cannabis Intelligence Amsterdam (CIA) en wordt gekenmerkt door grote betrokkenheid van de doelgroep bij alle facetten van de interventie. In dit artikel worden de resultaten van een kwantitatief onderzoek naar een werkvorm van CIA, de Cannabisshow, beschreven. In deze interactieve show wisselen informatie en entertainment elkaar af. De uitkomsten van dit onderzoek zijn verrassend, want naast determinanten van gedrag wordt ook het gedrag zelf daadwerkelijk beïnvloed.

Inleiding

Cannabismisbruik onder jongeren kan schadelijke gevolgen hebben voor zowel de lichamelijke als psychosociale ontwikkeling (Fergusson, Horwood & Beaudrais, 2003; Lynskey e.a., 2003; Christensen e.a., 2007). Onder allochtone jongeren in Amsterdam is de laatste jaren een trend van toenemend gebruik zichtbaar (Nabben, Benschop & Korf, 2001-2008). Zij lijken vaak extra kwetsbaar te zijn voor de nadelige gevolgen van cannabismisbruik. De praktijk wijst uit dat juist deze groep, mede vanwege het taboe dat op cannabisgebruik rust, lastig te bereiken is met gezondheidseducatie (Noijen & Van der Spek, 2009). Jellinek Preventie ontwikkelde in 2002 een preventieve interventie die zich richt op (riskant) cannabisgebruik onder allochtone jongeren om

* N. van der Spek (MSc) is onderzoeker bij Jellinek Preventie, onderdeel van Arkin, te Amsterdam. E-mail: preventie@jellinek.nl.

Dr. G.J.Y. Ygram Peters is onderzoeker bij Work and Social Psychology van de Faculty of Psychology and Neuroscience van Maastricht University.

Drs. J. Noijen is onderzoeker en preventiemedewerker bij Jellinek Preventie, onderdeel van Arkin, te Amsterdam.

Drs. J.M. Jamin is senior preventiemedewerker bij Jellinek Preventie, onderdeel van Arkin, te Amsterdam.

deze trend te keren. De interventie is gebaseerd op participatie door de doelgroep. Jongeren (peer-educators) geven leefstijlgenoten (peers) voorlichting over verantwoord omgaan met cannabis. De educators hebben daarvoor een kennis- en vaardighedentraining ontvangen. Zij worden ook nauw betrokken bij het opzetten en uitvoeren van de interventie.

PEER-EDUCATION

Om de voorlichtingsmethode zo nauwkeurig mogelijk te laten aansluiten bij deze lastig te bereiken doelgroep, is gekozen voor de peer-educationmethode. Peer-education speelt in op de wetenschap dat jongeren die drugs gebruiken, veel informatie over drugs en de mogelijke schade die zij veroorzaken via hun peers verkrijgen (Ward, Hunter & Power, 1997) en dat zij die peers als betrouwbare informatiebron zien (Sloane & Zimmer, 1993). Jongeren zullen in hun keuze om alcohol en/of drugs te gebruiken en de manier waarop ze dat doen beïnvloed worden door de groepsnorm en door het gedrag van belangrijke anderen binnen die groep (Bleeker & Jamin, 2003).

De peer-educationmethode is een steeds populairder wordende werkwijze waarbij leden uit de doelgroep methodisch worden ingezet bij preventieactiviteiten en waarbij zij de preventieboodschap (kennis, inzicht, vaardigheden, houding) communiceren aan anderen uit de doelgroep. Deze werkwijze vereist een actieve participatie van de peers in het programma, zowel in de formulering van de boodschap als de wijze waarop deze door de peers wordt overgebracht (Ten Holt & Jezek, 2002).

Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat er nog geen duidelijkheid is over de mate waarin het verband tussen cannabisgebruik en het cannabisgebruik van vrienden wordt verklaard door peer-influence (gebruikende jongeren zetten anderen aan tot gebruik) of door peer-selection (jongeren die willen gebruiken zoeken gebruikende jongeren op). Recent Nederlands onderzoek vond dat bij xtc-gebruik de rol van peer-influence sterker lijkt dan van peer-selection (Vervaeke, Van Deursen & Korf, 2008) en dit lijkt ook op te gaan voor alcohol (Sieving, Perry & Williams, 2000).

Hoewel voor cannabisgebruik wel sterke verbanden worden gevonden met gebruik door peers (Scherrer e.a., 2008), is nog niet duidelijk of er sprake is van peer-selection of peer-influence. De effectiviteit van interventies die ingaan op de rol van sociale invloed (zie verder) impliceert echter wel dat peer-influence op zijn minst een deel van dit verband verklaart.

CANNABISSHOW

Een van de voorlichtingsvormen van CIA is de Cannabisshow. Deze interactieve show wordt opgevoerd in instellingen voor speciaal onderwijs¹ in Amsterdam. Hiervoor is gekozen omdat bekend is dat de meerderheid van de jongeren in dit onderwijs van niet-westerse komaf is en er aanzienlijk meer geblowd wordt dan op het regulier onderwijs (Wouters & Korf, 2004; Monshouwer e.a., 2007).

Informatie en entertainment wisselen elkaar af. Peer-educators presenteren de show en laten het publiek over verschillende thema's met elkaar in discussie gaan. Daarnaast verstrekken zij feitelijke informatie over cannabisgebruik. In de interventie komen alle belangrijke determinanten aan bod van gedrag volgens de 'theory of planned behavior' (Ajzen, 1991) of de recente update in Fishbein en Ajzen (2010). Momenteel onderzoeken wij de effectiviteit van deze interventie. In dit artikel bespreken wij de eerste bevindingen.

KENNIS

Hieronder volgt een korte beschrijving van de gedragsdeterminanten (Ajzen, 1991) zoals die in de interventie aan bod komen.

- *Kennis ofwel feitelijke informatie over de effecten van cannabis.* Om kennis te kunnen overdragen moet de boodschap begrijpelijk zijn en moet de aandacht worden getrokken. Uit onderzoek blijkt dat deze jongeren vaak moeite hebben met leren vanwege problemen met aandacht, concentratie en informatieverwerking (Mombarg, 2007). De Cannabisshow sluit hierbij aan door informatie met entertainment af te wisselen, door het publiek voortdurend actief bij de voorlichting te betrekken en door de jongeren in hun eigen taal aan te spreken.
- *Attitude (ofwel houding van de jongere ten opzichte van cannabisgebruik).* Attitude kan in de Cannabisshow beïnvloed worden door voorlichting (kennisoverdracht) en door interactie met peer-educators die tijdens de show plaatsvindt. Jongeren kunnen op basis van nieuw verworven kennis of op basis van uitwisselingen van attitudes met peers hun houding overwegen en bijstellen.
- *Subjectieve norm (ofwel wat de jongere denkt dat anderen van zijn of haar gedrag zullen vinden).* Enerzijds kan deze norm worden beïn-

¹ Het speciaal onderwijs is bedoeld voor leerlingen die vanwege psychiatrische of gedragsproblemen meer ondersteuning nodig hebben dan het regulier onderwijs kan bieden. In het speciaal onderwijs wordt kleinschaliger gewerkt en wordt individuele aandacht geschonken aan de leerling en diens specifieke problemen.

vloed door normen uit te wisselen met peers en door met elkaar in discussie te gaan. Anderzijds laten de peer-educators zelf zien hoe je op een meer verantwoorde manier met cannabis kunt omgaan en stellen zij op deze wijze een voorbeeldnorm.

- *Eigen effectiviteit* (ofwel de mate waarin iemand gelooft dat hij of zij mogelijkheden bezit om gedrag te veranderen). Tijdens de show worden allerlei tips en handvatten aangereikt om de eigen effectiviteit te bevorderen. Daarnaast leren de jongeren via modeling en sociaal leren van het voorbeeld dat hun peers geven (in dit geval de peer-educators).
- *Motivatie om te schikken* (ofwel de mate waarin iemand bereid is zich ook daadwerkelijk aan te passen aan de norm en invloed van anderen). In de Cannabisshow maken de peer-educators dit onderwerp bespreekbaar. Zij laten jongeren nadenken over hoe makkelijk zij zich laten beïnvloeden en reiken handvatten aan om nee te kunnen zeggen.
- *Morele norm* (beschrijft de eigen persoonlijke normen, in dit geval over blowen). Opvoeding, geloof en principes hebben invloed op het gedrag van een jongere (Conner & McMillan, 1999). Door hierover te discussiëren met elkaar, wordt geprobeerd jongeren zich hiervan bewust te laten worden.
- *Beschrijvende norm* (gaat over de waarneming van welk gedrag anderen daadwerkelijk vertonen). Dit wordt in de Cannabisshow geprobeerd te beïnvloeden door feitelijke cijfers over blowgedrag onder jongeren te geven. De feitelijke cijfers liggen vaak aanmerkelijk lager dan jongeren denken.
- *Positieve/negatieve consequenties* (beschrijft de kennis die iemand heeft over zowel de positieve als negatieve consequenties van het gedrag en waar iemand de nadruk op legt). Logischerwijs beïnvloedt de verwachting van de uitkomsten van gedrag het daadwerkelijke gedrag. In de Cannabisshow worden de voor- en nadelen van (riskant) blowen objectief besproken. Overdreven positieve verwachtingen maar ook overdreven negatieve verwachtingen kunnen zo worden gecorrigeerd.
- *Intentie* (ofwel de intentie die jongeren hebben om bepaald gedrag wel of niet uit te voeren). Dit is volgens de theorie een directe voorspeller van het gedrag. De Cannabisshow heeft vooral tot doel jongeren op een veiliger en meer verantwoorde manier met cannabis te laten omgaan; dit is dus de uiteindelijk beoogde gedragsverandering.

SCHOOLGERICHTE VERSLAVINGSPREVENTIE

In Nederland is in vergelijking met de Verenigde Staten nog relatief weinig effectonderzoek naar schoolgerichte verslavingspreventie gedaan. De meeste schoolgerichte preventieprogramma's zijn universele interventies, gericht op alle leerlingen ongeacht hun risicostatus. Een geringer aantal studies richt zich op de effecten van selectieve en geïndiceerde interventies op genotmiddelengebruik. De effecten die in deze studies gevonden zijn, zijn meestal klein en uit meta-analyses komt naar voren dat de meeste programma's nauwelijks effect op gebruik hebben (Cuijpers, Scholten & Conijn, 2006).

Uit de studie van Cuijpers e.a. (2006) blijkt dat de interventies die het meest succesvol zijn, interactief zijn, ingaan op de rol van sociale invloed, 'community'-interventies zijn, door peers geleid worden, vaardighedentraining geven en focussen op sociale normen, commitment en intenties. Al deze elementen zijn opgenomen in de Cannabisshow. Het doel van de Cannabisshow is het beperken van de schadelijke effecten van cannabisgebruik en het bevorderen van meer verantwoord gebruik. De interventie beoogt dus geen abstinentie te bewerkstelligen, maar wel het gebruik te verminderen. De onderzoeksvraag luidt: leidt de Cannabisshow tot een vermindering van cannabisgebruik en zo ja, via welke gedragsdeterminanten?

Methode

RESPONDENTEN

Het onderzoek naar de Cannabisshow is uitgevoerd op het Altra College, een instelling voor jeugdzorg en speciaal onderwijs met verschillende leslocaties in Amsterdam en omstreken. De leerlingen van het Altra College vallen in de doelgroep van CIA. Na overleg met de managers van de leslocaties besloot de directie mee te werken aan het onderzoek. Afgesproken werd dat alle leslocaties zouden deelnemen aan het onderzoek, op een na: een locatie met leerlingen met ernstige psychiatrische problematiek. De hulpverleners schatten in dat de interventie voor deze groep niet geschikt zou zijn en dat deze leerlingen overprikkeld zouden kunnen raken, wat ongewenste situaties kon opleveren.

Aan het onderzoek namen uiteindelijk 485 leerlingen van negen Altra Colleges in de regio Amsterdam deel. In totaal zijn vijf locaties van het Altra College toegewezen aan de interventiegroep en vier locaties aan de controlegroep. De directie van het Altra College schatte in welke leslocaties vergelijkbaar waren wat betreft etnische samenstelling van de leerlingen, omdat deze per leslocatie nogal verschilde. Op sommi-

ge leslocaties waren de leerlingen overwegend van Surinaamse afkomst, op sommige overwegend van Nederlandse afkomst en er waren ook locaties met overwegend leerlingen van Marokkaanse afkomst. Op basis van deze schatting werden de locaties aan de condities toegewezen. Hierbij werd geprobeerd de groepen wat betreft etnische samenstelling zo gelijk mogelijk te houden.

Aan het onderzoek namen twee intramurale instellingen deel. Van deze instellingen werd er een aan de interventiegroep en een aan de controlegroep toegewezen. De respondenten kregen geen beloning voor hun deelname.

VRAGENLIJST

In dit onderzoek maakten we gebruik van een zelfgeconstrueerde vragenlijst. De conceptversie van de vragenlijst werd eerst voorgelegd aan de peer-educators en vervolgens aan de doelgroep door middel van focusgroepen. Hun werd, naast een aantal algemene vragen die betrekking hadden op onder andere de lay-out en de lengte, gevraagd de vragenlijst in te vullen en de vragen vervolgens te commentariëren. De jongeren voor de focusgroepen werden geworven door peer-educators op scholen, in buurthuizen en in hun eigen kennissenkring. Er namen achttien jongeren deel, gelijk verdeeld over twee focusgroepen. Elke focusgroep werd geleid door een ervaren focusgroepleider en een peer-educator. De deelnemers ontvingen een bioscoopbon als beloning.

Middels de focusgroepen kregen we veel zinvolle feedback die we in de vragenlijst hebben verwerkt. In de vragenlijst werden de gedragsdeterminanten aan de hand van vier items uitgevraagd (met uitzondering van beschrijvende norm, die met één item is gemeten). De items waren stellingen waarbij de respondent een mate van instemming kon aangeven. Daarnaast werd gevraagd naar demografische gegevens en het oordeel van de respondent over de interventie. De stellingen met betrekking tot blowen waren voor blowers anders geformuleerd dan voor niet-blowers. Voor blowers begonnen stellingen bijvoorbeeld vaak met: 'Als ik blow ...', terwijl dit voor niet-blowers was: 'Als ik zou blowen ...'

PROCEDURE

Interventiegroep. In de interventiegroep werd twee weken voor de Cannabisshow een voormeting in de klas verricht aan de hand van een vragenlijst. In de week na de Cannabisshow werd op de nameting ook een vragenlijst in de klas afgenomen. Zowel de voor- als de nameting werd uitgevoerd door peer-educators. Zij deelden de vragenlijst in de

klas uit en gaven vooraf een mondelinge instructie over het invullen ervan. De docenten werd verzocht om de klas te verlaten. Indien dit niet mogelijk was, werd erop toegezien dat de docenten, in verband met de anonimiteit van de respondenten, niet in de klas rondliepen. Tijdens het invullen van de vragenlijst bleven de peer-educators aanwezig om eventuele vragen te beantwoorden. De Cannabisshow zelf duurde ongeveer anderhalf uur. De draaiboeken met de educatieve inhoud van alle shows waren gelijk, alleen de acts (de entertainment-gedeelten) in de show verschilden om praktische redenen (in sommige gevallen traden leerlingen van de locatie waarvoor de show gegeven werd op). Elke Cannabisshow werd door dezelfde peer-educators gepresenteerd.

Controlegroep. In de controlegroep werden ook twee metingen verricht, op dezelfde wijze als in de interventiegroep. Tussen de voor- en nameting zat (net als in de interventiegroep) drie weken. In de controlegroep werd tussen de meetmomenten geen interventie aangeboden. Na afloop van het onderzoek kregen de locaties uit de controlegroep de interventie ook aangeboden.

Analyse. Om de effectiviteit van de Cannabisshow te meten, werd gekeken naar het gebruik en naar gedragsdeterminanten. Het verschil tussen voor- en nameting is uitgedrukt in een verschillscore (score nameting minus score voormeting). Op zowel de voor- als nameting is gekeken wanneer voor het laatst gebruikt werd en hoeveel dagelijks en wekelijks werd gebruikt gedurende de afgelopen maand. Naast significantieniveaus worden ook effectgroottes vermeld (Cohen, 1991). Alle gedragsdeterminanten (zie inleiding) zijn gemeten, maar niet alle bevindingen zullen we hier bespreken. In dit artikel bespreken we alleen de significante effecten op totaalschalen en lichten we de gevonden effecten op gebruik uit. Voor een uitgebreid overzicht van alle bevindingen van deze studie verwijzen we naar het onderzoeksrapport van Van der Spek en Noijen (2009).

Respondentkenmerken. In dit onderzoek analyseerden we alleen de gegevens van respondenten die aan alle meetmomenten deelnamen (en in de interventiegroep tevens aan de interventie). Uiteindelijk voldeden 134 respondenten aan dit inclusie criterium. De uitval bleek na uitvalanalyse random te zijn (uitval hing bijvoorbeeld niet samen met demografische kenmerken).

Resultaten

Tabel 1 geeft het percentage jongens, blowers en de gemiddelde leeftijd van de respondenten per conditie weer.

Tabel 1. Percentage jongens en blowers en gemiddelde leeftijd in de interventie- en controlegroep.

N = 134	% jongens	% blowers	Gemiddelde leeftijd
Interventiegroep (n = 65)	66	51	14,6
Controlegroep (n = 69)	84	52	14,8

GEBRUIK

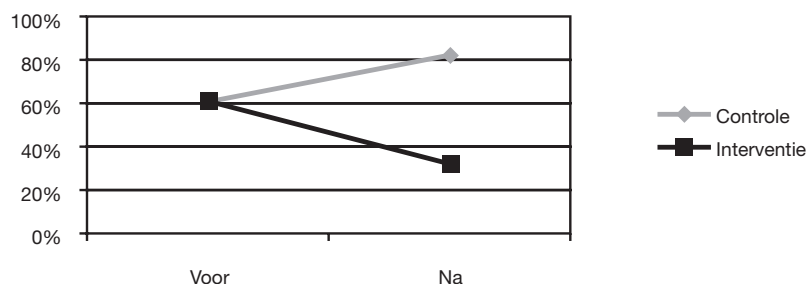
Tabel 2 geeft weer wanneer blowers voor het laatst gebruikt hebben op de voor- en nameting in de interventie- en controlegroep. Op de voormeting zijn de verschillen tussen beide groepen niet significant. Op de nameting zijn de verschillen tussen de interventie- en controlegroep wel significant ($\chi^2 [1] = 15,82, p < 0,001$). Bovendien is dit verschil groot (Cramers $V = 0,50$). In de week na de Cannabisshow is in de interventiegroep substantieel minder cannabis gebruikt dan in de controlegroep. Dit resultaat wordt grafisch weergegeven in figuur 1.

Tabel 2. Laatst gebruikt.

	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (%)	Nameting** (%)	Voormeting (%)	Nameting** (%)
Afgelopen week	61	32	61	83
Langer geleden	39	69	39	17

** Het verschil tussen de interventie- en controlegroep is significant bij $p < 0,01$.

Tabel 3 laat zien dat het dagelijks gebruik op de nameting in beide groepen is afgenomen. Op de voormeting was er geen significant verschil tussen de interventie- en controlegroep in (dagelijks) gebruik. Op de nameting werd in de interventiegroep echter significant minder dagelijks en wekelijks gebruik gerapporteerd dan in de controlegroep, met een middelgrote effectgrootte ($\chi^2 [2] = 8,52, V = 0,36, p < 0,014$). Dit betekent dat in de interventiegroep de frequentie van het gebruik daalde.

Figuur 1 Percentage respondentent dat gebruikt heeft in de laatste week op voor- en nameting in de interventie- en controlegroep.

Tabel 3. Frequentie van gebruik.				
	Interventiegroep		Controlegroep	
	Voormeting (%)	Nameting** (%)	Voormeting (%)	Nameting** (%)
Dagelijks	28	11	46	31
Wekelijks	31	37	34	51
Minder	41	52	20	17

** Het verschil tussen de interventie- en controlegroep is significant bij $p < 0,01$.

Kennis

Kennis werd gemeten aan de hand van vier verschillende stellingen met betrekking tot feitelijke kennis over cannabisgebruik (gebruik in het verkeer, relatieve schadelijkheid vergeleken met sigaretten, verslavingsgevaar, effect van geïnhalerde rook langer in je longen houden). De resultaten staan weergegeven in tabel 4 en figuur 2. De verschillscore was in de interventiegroep significant hoger dan in de controlegroep. Dit resultaat had een middelgroot effect ($t [125] = 4,63$, $d = 0,76$, $p < 0,001$). De kennis in de interventiegroep is dus substantieel verbeterd ten opzichte van de controlegroep. Deze effecten waren voor zowel blowers als niet-blowers significant, maar het effect voor blowers was sterker dan voor niet-blowers.

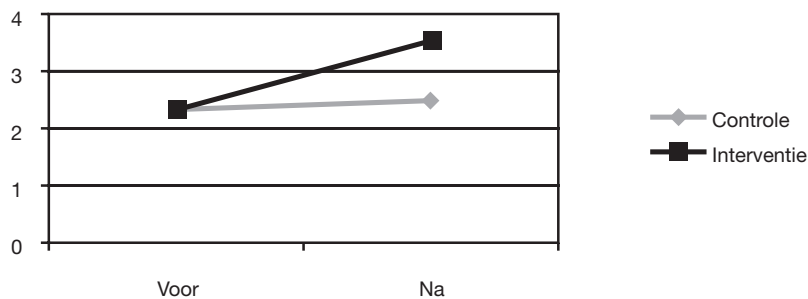
BESCHRIJVENDE NORM

Bij het meten van de beschrijvende norm is gekeken naar het geschatte percentage Amsterdamse jongeren dat wel eens heeft gebloed. Hoe minder dit percentage wordt overschat, hoe gunstiger het is. De verschillscores verschilden significant tussen de interventie- en controlegroep, met een grote effectgrootte ($t [120] = -4,15$, $d = 0,74$, $p < 0,001$). In de interventiegroep werd na de interventie het percentage Amster-

Tabel 4. Scores en vershilscores op kennis in de interventie- en controlegroep. (Mogelijke scores minimaal 0 en maximaal 4.)

	Kennis voormeting		Kennis nameting**		Vershilscore**	
	M	SD	M	SD	M	SD
Interventie-groep	2,31	0,94	3,53	1,50	1,21	1,54
Controle-groep	2,38	0,87	2,51	0,98	0,24	0,96

** Het verschil tussen de interventie- en controlegroep is significant bij $p < 0,01$.

Figuur 2 Gemiddelde scores op kennis op de voor- en nameting in interventie- en controlegroep.

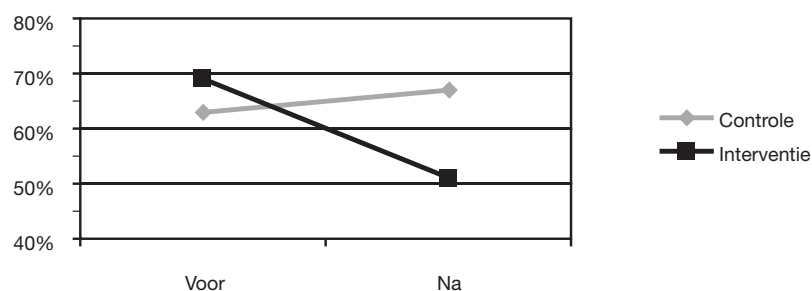
damse jongeren dat wel eens heeft geblowd dus minder overschat dan in de controlegroep. Ook werd op de nameting in de interventiegroep significant vaker het goede antwoord (zie tabel 5) gegeven dan in de controlegroep, met een middelgrote effectgrootte ($\chi^2 [1] = 9,84$, $V = 0,27$, $p < 0,002$).

Respondenten in de interventiegroep geven op de nameting dus een reëlere schatting dan respondenten in de controlegroep. Ook hier gold dat het gevonden effect voor blowers groter was dan voor niet-blowers. In tabel 5 en figuur 3 staan de gemiddelde schattingen van het aantal Amsterdamse jongeren dat wel eens heeft geblowd op de voor- en nameting door respondenten in zowel de interventie- als de controlegroep.

Tabel 5. Gemiddelde schattingen als antwoord op de vraag: 'Hoeveel procent van de jongeren in Amsterdam heeft ooit wel eens gebloed?', op de voor- en nameting in de interventie- en controlegroep. (Een goede schatting is 20%).

	Voormeting (%)		Nameting** (%)		Verschilscore** (%)		Goede antwoorden voormeting (%)	Goede antwoorden nameting** (%)
	M	SD	M	SD	M	SD		
Interventiegroep	69	20	51	24	-18	27	0	20
Controlegroep	63	20	67	19	+4	18	1	4

** Verschil tussen interventie- en controlegroep significant bij $p < 0,01$.

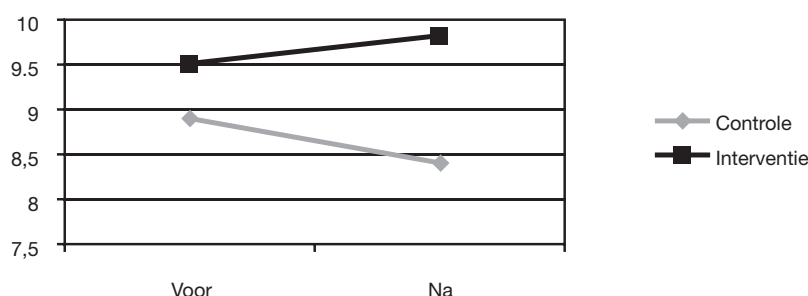

Figuur 3 Gemiddelde scores op beschrijvende norm op voor- en nameting in interventie- en controlegroep.

EIGENEFFECTIVITEIT

Er werd geen significant verschil gevonden op de verschilsscores van eigeneffectiviteit tussen de interventie- en controlegroep. Blowers in de interventiegroep hadden gemiddeld een hogere verschilsscore ($M_{\Delta} = 0,31$, $SD = 1,6$) dan blowers in de controlegroep ($M_{\Delta} = -0,48$, $SD = 2,1$). Hoewel dit verschil niet significant was, had het wel een middelgrote effectgrootte ($t [62] = 1,71$, $d = 0,44$, $p = 0,092$).

Wanneer jongeren van Surinaamse afkomst niet werden meegenomen in de analyses, werd wel een significant middelgroot effect gevonden ($t [36] = 2,17$, $d = 0,72$, $p < 0,037$). Dit betekent dat de blowers over het algemeen door de interventie meer het idee hebben dat zij mogelijkheden bezitten om hun blowgedrag te veranderen, maar dat dit niet geldt voor respondenten van Surinaamse afkomst. In figuur 4 worden de resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 4 Gemiddelde scores van blowers op eigeneffectiviteit op voor- en na-meting in interventie- en controlegroep.

EVALUATIE CANNABISSHOW

De leerlingen die de Cannabisshow hadden gezien, beantwoordden op de nameting ook een aantal evaluatievragen over de Cannabisshow. Ze gaven de interventie een cijfer van 1-10 en gaven hun mening over twee stellingen. De respondenten hebben de interventie zeer positief beoordeeld. Gemiddeld gaven de respondenten de Cannabisshow een 7,7 en 96% van de ondervraagden vond de Cannabisshow leuk om te zien. Daarnaast gaf circa twee derde (64%) van de ondervraagden aan nieuwe dingen geleerd te hebben.

Conclusie

De Cannabisshow heeft gedrag succesvol beïnvloed. De determinanten waar effect op is gevonden zijn kennis, beschrijvende norm en eigeneffectiviteit. De effecten zijn middelgroot of groot. De interventie had een positief effect op zowel blowers als niet-blowers. De effecten voor blowers waren vaak groter. In de week na de Cannabisshow is het gebruik aanzienlijk afgenomen onder degenen die de show gezien hadden. Daarnaast werd in deze groep na het zien van de Cannabisshow ook minder dagelijks gebruik gerapporteerd. De effecten op gebruik zijn verrassend, omdat deze bij schoolgerichte preventie-interventies zelden worden gevonden (West & O'Neil, 2004; Godfredson & Wilson, 2003; White & Pitts, 1998; Cuijpers, Scholten & Conijn, 2006). Bovendien blijkt dat jongeren de Cannabisshow over het algemeen zeer positief evalueren.

Opvallend is dat het effect op eigeneffectiviteit niet lijkt op te gaan voor Surinamers, te meer omdat de peer-educators van de Cannabisshow van Surinaamse afkomst zijn. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat jongeren van Surinaamse afkomst om culturele redenen minder geneigd zijn om openlijk toe te geven dat zij in bepaalde situaties moeilijk nee kunnen zeggen. Anderzijds dient bij deze uitkomst

opgemerkt te worden dat deze slechts onder een klein aantal respondenten gevonden is. Vervolgonderzoek kan zich nadrukkelijker richten op mogelijke verschillen in determinanten van cannabisgebruik tussen verschillende etniciteiten.

Er dient tevens een kanttekening geplaatst te worden bij het resultaat op frequentie van gebruik. Op de nameting is gevraagd naar de frequentie van gebruik in de afgelopen maand, terwijl deze periode overlap vertoont met de periode voor de interventie. Afname in gebruik wordt logischerwijs pas na de interventie verwacht. In dit geval leidde deze meting tot een meer conservatieve inschatting van het effect; het gedrag kan immers pas na de interventie veranderen. Het feit dat de frequentie toch gemiddeld omlaag is gegaan in vergelijking met de controlegroep impliceert dus juist dat er in die laatste week een forse afname in gebruiksfrequentie heeft plaatsgevonden.

Hierbij moet echter wel opgemerkt worden dat de resultaten die we hier rapporteren korte-termijneffecten zijn. Deze zijn op zichzelf positief en veelbelovend, maar het is ook van belang om na te gaan wat het effect op langere termijn is. Daarom kijken we momenteel in een vervolgstudie naar de effecten na zes tot twaalf maanden.

Op basis van de bevindingen in deze studie kan gesteld worden dat de Cannabisshow in elk geval op korte termijn een effectieve interventie is. De methode lijkt zeer geschikt voor het bevorderen van meer verantwoord gebruik bij een lastig te bereiken doelgroep. Bovendienervaart de doelgroep de interventie als leuk en leerzaam, wat veelbelovend is voor de implementatie ervan.

Naast dit kwantitatieve onderzoek, verzamelden we ook kwalitatieve data door middel van diepte-interviews onder deze jongeren. Hieruit blijkt onder meer dat het feit dat de interventie interactief is en opgezet en uitgevoerd is door peers, zeer positief wordt gevonden (Van der Spek, 2009). De kracht van deze methode lijkt te zijn dat jongeren zich serieus genomen en begrepen voelen. Door dicht aan te sluiten bij hun belevingswereld worden jongeren wellicht gestimuleerd om hun gedrag te heroverwegen en aan te passen.

Het is hierbij van belang om op te merken dat op basis van deze bevindingen geen uitspraken over het effect van een dergelijke interventie op andere doelgroepen gedaan kan worden. Daarom is het van essentieel belang om meer te investeren in onderzoek naar de inzetbaarheid en effectiviteit bij andere doelgroepen. Het is bovendien inherent aan doelgroepparticipatie om een interventie voor elke afzonderlijke doelgroep specifiek toepasbaar te maken, door deze bij alle facetten van het opzetten en uitvoeren van een interventie te betrekken.

Literatuur

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Bleeker, A.M., & Jamin, J. (2003). *Peer education at dance events. 'Unity' do it yourself guide*. Amsterdam: Jellinek Amsterdam.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.
- Conner, M., & McMillan, B. (1999). Interaction effects in the theory of planned behavior: Studying cannabis use. *British Journal of Social Psychology*, 38, 195-222.
- Cuijpers, P., Scholten, M., & Conijn, B. (2006). *Verslavingspreventie, een overzichtstudie*. Den Haag: ZonMw.
- Fergusson, D.M., Horwood, L.J., & Beutrais, A.L. (2003). Cannabis and educational achievement. *Addiction*, 98, 1681-1692.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2009). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Psychology Press/Taylor and Francis.
- Gottfredson, D.C., & Wilson, D.B. (2003). Characteristics of effective school-based substance abuse prevention. *Prevention Science*, 4, 27-38.
- Holt, S. ten, & Jezek, R. (2002). *Naar een definitie van peer-projecten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Lynskey, M.T., Coffey, C., Degenhardt, L., Carlin, J.B., & Patton, G.C. (2003). A longitudinal study of the effects of adolescent cannabis use on high school completion. *Addiction*, 98, 685-692.
- Mombarg, R. (2007). *Hulp op maat voor leerlingen met leerproblemen in het vmbo: een effectstudie*. (Proefschrift.) Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Monshouwer, K., Laar, M. van, Leeuwen, L. van, Verdurmen, J., & Vollebergh, W. (2007). Substance use among adolescents in special education and residential youth care. ZonMw-programma Risicogedrag en afhankelijkheid, lopende studie.
- Nabben, T., Benschop, A., & Korf, D.J. (2008). *Antenne 2001-2007*. Amsterdam: Rozenberg.
- Noijen, J., & Spek, N. van der. (2009). *Fawaka? Handleiding voor een peerproject*. Utrecht: Forum.
- Scherrer, J.F., Grant, J.D., Duncan A.E., Pan, H., Waterman, B., Jacob, T., Haber, J.R., True, W.R., Heath, A.C., & Bucholz, K.K. (2008). Measured environmental contributions to cannabis abuse/dependence in an offspring of twins design. *Addictive Behaviors*, 33, 1255-1266.
- Sieving, R.E., Perry, C.L., & Williams, C.L. (2000). Do friendships change behaviors or do behaviors change friendships? Examining paths of influence in young adolescents alcohol use. *Journal of Adolescent Health*, 26, 27-35.
- Sloane, B., & Zimmer, C. (1993). The power of peer health education. *Journal of American College Health*, 41, 241-245.
- Spek, N. van der (2009). *De Cannabisshow: jongeren aan het woord over een interventie gericht op cannabisgebruik*. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 64, 970-980.
- Spek, N. van der, & Noijen, J. (2009). *De Cannabisshow: peers op het podium. Een effectiviteitsonderzoek naar een preventieve interventie gericht op risicovol cannabisgebruik onder jongeren met een multiculturele achtergrond*. Den Haag: ZonMw
- Vervaeke, H. (2008). Tripmiddelen: Cannabis. In R. Kerssemakers, R. van Meer-

- ten, E. Noorlander & H. Vervaeke (Eds.), *Drugs en alcohol* (p. 351). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Vervaeke, H.K.E., Deursen, L. van, & Korf, D.J. (2008). Peer effects. The role of peers in the initiation and continuation of ecstasy use. *Substance Use and Misuse*, 43, 633-646.
- Ward, J., Hunter, G., & Power, R. (1997). Peer education as a means of drug prevention and education among young people. *Health Education Journal*, 56, 251-263.
- West, S.L., & O'Neil, K.K. (2004). Project DARE outcome effectiveness revisited. *American Journal of Public Health*, 94, 1027-1029.
- White, D., & Pitts, M. (1998). Educating young people about drugs: A systematic review. *Addiction*, 93, 1475-1485.
- Wouters, M., & Korf, D. (2004). *Wiet Wijs. Cannabisgebruik bij jongeren in speciaal onderwijs in Amsterdam*. Amsterdam: Jellinek Preventie.